HelinMedia
Kurdistan Women Union Media Network

هێلین

بۆ ژیانێکی شکۆمەندانە؛ بەرەنگاری توندوتیژی دەبینەوە

د.ڤیان سلێمان

توندوتیـــژی و زەبروزەنگ دژی ئافرەت، لە فەزایەکدا کە ناوی خێزانە و لە کاتێکدا پێویســـتە شوێنێک بێت بۆ بەخشـــینی ئارامی و دڵنیایی بە تاکەکان، بەداخەوە هەندیک جار دەبێتە یەکەیەکی کۆمەڵایەتی وابەســـتە بـــە داب و نەریـــت و پێکەوەهەڵکردنێکـــی ناچـــاری، یان باڵادەســـتی و ژێر دەســـتەیی یاخـــود ململانێ بۆ خۆســـەپاندن دوور لە بنەماکانی هاوژیانی و هاوسانی، کاریگەری تەواو لەسەر هەلومەرجی ئافرەت لە ڕووبەری گشتی و تەواوی کۆمەڵگەش دادەنێت، ئیتر هەموو ئەو نابەرابەری و ناهاوتاییەی لە کۆی سیکتەرە کۆمەڵایەتی و ئابوری و سیاسی و فەرهەنگییەکان لە نێوان ئافرەت و پیاو لـــە کۆمەڵگـــەدا هەیە، دەگەڕێتـــەوە بۆ یەک ســـەرچاوە؛ ئەویش نەبوونی پەیوەندیی و ڕایەڵەیەکی یەکسانە لە نێوان ئەم دوو مرۆڤەدا، چاندنی جۆرێک لە دونیابینی لە هزری پیاودا بەوەی ئەو باڵادەست و لێزان و خاوەن بڕیارە، ئەو لە کاتێکدا بەرپرســـە لە خۆی لە هەماکات بەرپرسە لە نیوەکەی دیکەی کۆمەڵگەش.

پرســـی ئافرەت پرســـێکی جیهانییە و توندوتیژی بەرامبەر ئافرەت نەخۆشییەکی سەرتاسەری کۆمەڵگەی مرۆڤایەتیـــە، بەڵام پاڵنـــەر و فاکتەرەکانی توندوتیژی و ستەم لەســـەر ئافرەت لە کۆمەڵگەیەک و کولتورێک لەگـــەڵ کۆمەڵگە و کولتورێکی دیکە جیاوازە. هەروەک لێکەوتـــە و دەرەنجامەکانیشـــی جیـــاوازن، هەروەک پێگـــە و هەلومەرجـــی ئافرەتیش لە هـــەر کۆمەڵگە و وڵاتێکدا جیاوازە. هەرێمی کوردستان وەک قەوارەیەکی دیموکراسی و بونیاتنراو لەسەر بنەماکانی هاوڵاتیبوون لە بواری پرسی ئافرەت بە شێوەیەکی گشتی هەنگاوی گەورەی ناوە و پێشـــکەوتنی بەرچاوی بەدەستهێناوە، لە بواری گشتیدا بەشداری ئافرەت لە کایە جیاجیاکان ڕووی لە پێشـــکەوتنە و بۆ فەزای تایبەتیش یاسایەکی پێشـــکەوتوو بـــۆ ڕێگریکردن لە توندوتیـــژی بەرامبەر ئافرەت هەیە و ڕێوشوێنی یاسایی و کارگێڕی پێویست بۆ ئـــەو مەبەســـتە گیراوەتەبـــەر. حکومەتی هەرێمی کوردســـتان بیست و پێنجی نۆڤەمبەر ڕۆژی بەرەنگاری توندوتیـــژی بەرامبەر ئافرەتی بە فەرمی ناســـاندووە و چالاکی و مەراســـیمی تایبەتی بۆ ڕێکدەخات، ئەمەش لەبەرئەوەی هەمـــوو کۆمەڵگە بزانێـــت حکومەت ئەم پرســـەی بە گرنگ گرتووە و ئەنجامدەرانی توندوتیژی بەرامبەر ئافرەت لە سزای یاسا ڕزگاریان نابێ و هاوکات هۆشیارییەکی گشتی بەرامبەر ئەو دیاردە ترسناکە بڵاو ببێتەوە.

بەڵام وەک ئامارەکان پیشانی دەدەن توندوتیژییەکان بەرامبـــەر ئافـــرەت بەردەوامـــن، ســـکاڵاکان ڕوو لە هەڵکشانن، بە داخەوە زۆرینەی ڕەهای توندوتیژیەکانیش لە خێزاندا ڕوو دەدەن و لەلایەن نزیکترین کەسەکانەوە، تەنانەت تاوانی هەرە دڕندانە ئەنجام دەدرێت لە نمونەی ســـوتاندنی سێوان و جگەرگۆشـــەکانی و کوشتنی دوو خوشـــکەکەی چەمچەماڵ و خنکاندنی خوشـــکێک لە گەرمیان بە دەســـتی ســـێ لە براکانی. لێـــرەوە ئێمە دەبێـــت ڕوو لە ســـەرچاوەکانی توندوتیـــژی بەرامبەر ئافرەت لە کۆمەڵگەکەمان بکەین و بە دوای چارەسەری سەربارردا بگەڕێین.

پاڵنەرەکانی توندوتیژی لە کۆمەڵگەی کوردســـتانی جۆراوجـــۆرن، ڕەنگە هەندێ جار بـــە هۆی نەگونجانی ئەم دوو مرۆڤە سروشت جیاوازە یاخود فاکتەری دیکە بێت، بـــەڵام بەداخەوە زۆرینەی هۆکارەکان دونیابینیی نزمڕوانیـــن لـــە ئافـــرەت ســـەرچاوە و بناخەکەیەتی، مێنتاڵیەتێک ئاوی دەدات کە تووندوتیژی بە چارەسەر و یەکلاکـــەرەوە دەزانێـــت و پەنا بۆ هێـــز دەبات هەم بۆ یەکلاییکردنەوەی کێشـــە خێزانییەکان و هەمیش بۆ کۆنترۆڵکردنی ئافرەت و ملپێکەچکردنی بۆ ئەو ڕێســـا و یاســـایانەی کـــە کۆمەڵگەی پیاوســـالاری ڕەوایەتی پیداوە. کاتێک ئەنجام دەدرێت کە ئیتر ئافرەت هۆشیار بووەتـــەوە بە مافەکانی و بە چـــاوی ئەوی پیاو خۆی نابینێـــت و کۆت و زنجیـــری پێیەکانی پســـاندووە و شـــواری داب و نەریتی بەزانـــدووە، داب و نەریتێک کە وەک پاشـــکۆ و پلە دوو ئەوی ئافرەت دەبینێت. لێرەدا سەرەڕای ئەوەی پێویستە یاســـا ڕۆڵی یەکلاکەرەوەی هەبێت لـــە یەکلاکردنـــەوەی تاوانەکانـــی توندوتیژی و ســـزادانی بێ ئەمـــلاولای تاوانباران. لـــە هەمانکات پێویستە سەرباری ســـزادانی تاوانبار، لە ڕێگایەکی تر بگەڕێین بۆ بـــۆ کەمکردنەوەی توندوتیژی بەڵکو پێش بە ئەنجامدانی توندوتیژی بگرین.

پرســـی ئافـــرەت و توندوتیژی بەرامبـــەر ئافرەت ڕەهەندی قولتری هەیە و تەنها پرســـێکی یاســـایی و ئیـــداری نییە، لـــەم چوارچێوەیەدا پـــەروەردە ڕۆڵی ســـەرەکی دەبینێت، وەک دەڵێن بـــۆ لەناوبردنی ئەو بڕوایـــەی ڕەوایەتـــی بە توندوتیژی دەدات، پێویســـتە کاربکەیـــن بـــۆ تێراوکردنـــی کۆمەڵگە بـــە کولتوری ناتوندوتیژی، کولتوریش بە پەروردە دەستپێدەکات. پـــەروەردە ســـەرچاوەی فێرکردنـــی بنەماکانی ژیانە، ئامادەکردنـــی مرۆڤە بۆ ژیانکـــردن، یەکێک لە ئەرکە ســـەرەکییەکانی پـــەروەردە بریتییە لە تێکشـــکاندنی جیاکارییە پێشـــوەختەکان بەرامبەر ئەوانی تر، ڕوانین بۆ مرۆڤەکانی تر، هەســـتکردن بە بەرپرســـیاریەتی و توانای قبوڵکردنی جیاوازییەکان و زۆر لە تایبەتمەندییە دەرونییەکانی دیکە لە پەروەردەوە ســـەرچاوە دەگرن. هەموو ئەمانەش لە خێزانەوە دەســـتپیدەکات و خێزان یەکەم قوتابخانەی بیر و لانکـــەی پەروەردەی مرۆڤە. خێزان بناخەی ســـەرەکییە بۆ قـــەوارەی کۆمەڵایەتی و سیاســـی، چوارچێـــوەی هزری تاکەکانـــی کۆمەڵگە لە خێزانەوە ســـەرچاوە دەگرێت، هەربۆیە پێویســـتە بگەڕێینـــەوە بۆ خێزان و چۆنیەتـــی پێکهێنانی خێزان و کۆی ئەم پرۆســـە کۆمەڵایەتیە بەردەوامە بخرێتە بەر سەرنج و لێیبکۆڵدرێتەوە.

لەم چوارچیوەیەدا ڕۆڵی ئافرەت سەرەکی و کاریگەرە و دەبێت پێگەشی لە خێزاندا سەرەکی و کاریگەر بێت، ئافرەت ڕۆڵێکی گـــەورەی لە پەروەردەی خێزاندا هەیە و دەبێـــت ئەو پێگەیە بە دوو ڕێـــگا بەهیز بکرێت، بە گۆڕینـــی تێروانینی نێرانە بۆ ئافرەت و بە هۆشـــیاری خـــودی ئافرەت و خۆڕادەســـتنەکردن بـــەو تێڕوانینە نێرانە، بـــە پەرەپێدانی لایەنی هزری و ڕۆشـــنبیری و خۆنەبەســـتنەوە بە چواردیواری ماڵ و بەدەستهێنانی ئابوری سەربەخۆ، بە کارکردن بۆ ئەوەی خێزان لەسەر بنەمـــای ڕێز و هاوژیانی و بەرپرســـیاریەتی یەکســـان بونیـــاد بنرێت، ئیتر لێـــرەوە گۆڕانکاری لـــە خێزاندا دروست دەبێت و هاوژیانی و هاوسانی جێی توندوتیژی و هەژمونخـــوازی دەگرێتەوە و ژیانی شـــکۆمەندانە بۆ تاکەکان دەگەڕێتەوە.

پەیامی یەکێتی ئافرەتانی کوردستان بە بۆنەی ٢٥ی نۆڤەمبەر

ڕۆژی جیهانی بەرەنگاربوونەوەی توندوتیژی دژ بە ئافرەتان

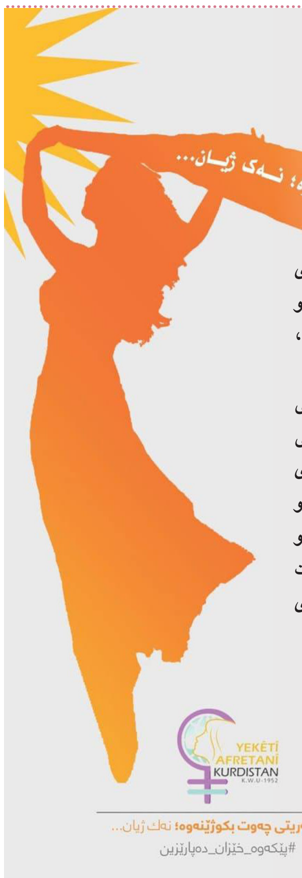

توندوتیـــژی دژ بـــە ئافرەتان وەک پرســـێکی مرۆڤایەتی — کۆمەڵایەتی سیاســـی لە هەرســـەردەمێکدا بە فۆرمێکی نوێ خۆی مانیفێست دەکات، ساڵانە ئەو ئامار و داتایانەی لەسەر ئاســـتی جیهان بڵاودەبنەوە هۆکارێکن بۆ هەڵوەستەکردنێکی جدییتر لەسەر ئەم پرســـە هەمەلایەنە. توندوتیژی بەرامبەر بە ئافرەتان پانتاییەکی گەورەی لە پرسی ئافرەت بەخۆیەوە گرتووە و ساڵانە لەسەر ئاستی جیهان بە میکانیزم و شێوازی تایبەت هەوڵی کاڵکردنەوەی دەدرێت.

کێشـــەی توندوتیژی لە پرســـی ئافرەتدا لە دیدی یەکێتی ئافرەتانی کوردستان لێکەوتەی دوو ڕەهەندە:

یەکەمیـــان: پێگـــە و ڕۆڵی ئافـــرەت وەک تاکێکی مرۆڤ لـــە ئۆرگانە بچـــووک و گەورەکانی کۆمەڵگـــەی مرۆڤایەتی.
دووەمیان: ئەو بەربەست و ڕێگرییانەی کە لەژێر ناو و مۆرکی جیاواز دەبنە بەربەستی ڕێگاکەی و کێشەکانی توندوتیژی لە ئەنجامی ئەم بەریەک کەوتنەوە دروست دەبن.

تـــەواوی ئامارەکان دەرخەری ئەوەن کـــە زۆرترین ڕێژەی توندوتیـــژی لەچوارچێـــوەی خێـــزان و بەتایبەتـــی تر لەناو پەیوەندی هاوسەران و دواتر پەیوەندییە خێزانیەکانی تردان. بۆیە وەک یەکێتی ئافرەتانی کوردستان تەرکیزی سەرەکیمان لەم ڕوانگەیەوە، سەرلەنوێ پێناسەی خێزان و پەیوەندییەکانی خێزانـــی و ئەرک و بەرپرســـیارێتی و مافی ئەندامانی خێزان دەبێت. خێزان لەدیدی یەکێتی ئافرەتان گرنگترین کۆڵەکەی کۆمەڵگایـــە. خێـــزان بنکەیەکـــە بـــۆ پێگەیشـــتووی تاک، پەناگەیەک بۆ ئارامی و ئامێزێکە بۆ خۆشەویستی ئەندامانی. بەم شێوەیە و لەسەر ئەم دیدەیە دەبێ سەرلەنوێ پەیوەندییە خێزانیەکان پێناسە بکرێن و جێگا بە توندوتیژی بگرن. هزرو نەریتی چەوت و ناهاوســـەنگەکانی ڕوانگەی پیاوســـالاری کە شـــەرعییەت لەهزری سیســـتەمی حوکمدار- و حوکم لێکراو- خاوەندارێتی — موڵک بوون وەردەگرن ئیتر ناتوانن بەرامبەر هزر و نەریتی هاوسەنگی مرۆڤسالاری کە سەرچاوە لە بنەما و پرەنسیپەکانی مافی مرۆڤ وەردەگرن؛ رابوەستن و بەکۆتایی دێن.

ئەمساڵ جیاوازتر لە ســـاڵانی رابردوو، جیهان بەگشتی و کۆمەڵگەی کوردی بەتایبەتی بەهۆی بڵاوبوونەوەی ڤایرۆسی کۆرۆنا و کەرەنتینە کردنەوە بە ئەزمونێکی نوێی پێکەوەبوون و پەیوەندییە کۆمەڵایەتیەکانیدا تێپەڕی و وێنایەکی نوێی لە بەریەکەوتنـــی ئەندامانی خێزانی بۆ خســـتینەڕوو کە دەبێتە ڕێ نیشـــاندەری هەنگاوەکانی داهاتوومان لە تێکۆشانمان بۆ پاراستنی خێزان و دەستەبەرکردنی پێگە و مافی ئافرەت لەم چوارچێوەیە لە هاوکێشـــەیەکی هاوسەنگانە لەگەڵ ئەندامانی تر.

تێدەکۆشین ساڵانی ئاییندە کاڵبوونەوەی ڕێژەی توندوتیژی لە سیما هەرە دیارەکان بێت و خێزانی کوردستانی لە هەموو توندوتیژییـــەک بـــەدوور بێ و پڕ لە ئامێزی خۆشەویســـتی، ئارامی و هاوبەشی و هاوسەنگی لەنێوان ئەندامانی بێت.

لەڕوویەکی ترەوە هەموو بەرنامە و هێزمان بە هەماهەنگی لەگەڵ لایەنە پەیوەندیدارەکان و بەتایبەت حکومەتی هەرێمی کوردستان لەوەدا چڕ دەکەین کە بەشیاندنی پیشەیی و هزری و مەعریفی ئافرەتانی کوردستان، بەشدارییەکی هاوسەنگانە و کارا لە تەواوی جومگەکانی ژیانی کۆمەڵگە هاوشـــێوەی پیاو مسۆگەر بێت و هیچ بوارێک لەسەر بنەمای ژنبوون بۆ ئافرەت قەدەغە و شـــەرم نەبێـــت. ئافرەت لەبـــازاڕی کار و تەواوی شوێنە گشتییەکان ئامادەیی و ڕۆڵی کارای خۆی هەبێت.

سڵاو لە ڕۆحی پاکی ئافرەتانی ئازادیخواز و ڕچەشکێن
سڵاو لە ئازادیخواز و ڕچەشکێنانی ئەمڕۆ
بەرز و شکۆداربێت مرۆڤسالاری
هەردوو نیشتمان ئاوەدان: نیشتمانی دایک
و نیشتمانی کوردستان

یەکێتی ئافرەتانی کوردستان
٢٥ی نۆڤەمبەری ٢٠٢٠

ڕێکاری یاسایی بۆ پاڵنەرەکانی خۆکوشتن

شاد رزگار

خۆکوشتن بە شـێوەیەکی گشتی پێناسـه دەکرێت بە دەرکردنی ڕۆحی مرۆڤێک بە دەستی خۆی واتە سڕینەوەی خود .

لە یاسـادا خۆکوشـتن بە تاوان دانەنراوە چونکە کەسێک نامێنێت تا لێپرسینەوەی لێبکەین، تەنانەت ئەو کەسەی کە بە هۆکارێک لە دەرەوەی ویسـتی خۆی خۆکوشـتنەکە جێبەجێ نەکا بە تاوان دانەنراوە و سزا بۆ ئەو کەسـه دانەنراوە، بۆنمونە کەسـێک دەیەوێت خۆی بسوتێنێت نەوت بە خۆی دەکات و کە دەیەوێت ئاگر بە خۆی بنێت کەسـێک پەیدا دەبێت و ڕێگر دەبێت لە خۆسـوتاندنەکەی کە ئەمە لە دەرەوی ویستی کەسەکە خۆیەتی بۆتە ڕێگر لە خۆسـوتاندنەکەی لەم حاڵەتەدا ئەم کەسە تاوانبار نیە چونکە خۆکوشتنەکەی تاوان نیە.

کاتێک کەسێک دواچارەسەرەکانی ژیانی خۆی لە خۆکوشتندا دەبینێت ئەوا دەبێت ئەوە بزانین کە پاڵنەرێک لە پشت ئەوکردارەوە بوونی هەبووە، هەموو خۆکوشتنێک هۆکارێکی هەیە بەڵام زۆرجار بەداخەوە خۆکوشتن و خۆسوتاندنی ئافرەتان بە کۆمەڵێک چیرۆکی هەڵبەستراو و درووستکراو و بێئەرزەش دەبەستنەوە کە دوای خۆکوشتنی ئافرەتەکە دووبارە مردنێکی دیکە بە بەری ئەو ئافرەتەدا دەکەنەوە یان خۆکوشـتنەکەی بۆ هۆکارێکی دیکە دەگەرێننەوە کە نەخۆشی دەروونیی هەیە یان سوتاوە بە هۆی ئاگر کەوتنەوە یان خنکاوە .

لە یاسادا لە چەند شوێنێکدا باسی خۆکوشتنی کردووە بەم شێوەیە:-

—تشـریعاتی عراقی / مادەی ٤٠٨ بڕگە ٣ (لا عقاب علی شـرع فی الانتحار) واتە شـرع لە خۆکوشتن تاوان نیە واتە کەسەکە دەیەوێت خۆی بکوژێت بەڵام خۆکوشـتنەکە روونادات بە هۆکارێکی دەرەکی، خۆکوشتن لە یاسـادا تاوان نیە کەواتە شروع لە خۆکوشتن تاوان نیە چونکە محلی سزادان کە مرۆڤێکی زیندووە بوونی نامێنێت.

—مـادەی ٤٠٨ بڕگەی ١و٢ (مسـاعد وتحریچ) هاندان و یارمەتیدان و ئاسـانکاری بۆ خۆکوشتن تاوانە و ئەو کەسەی کە ئاسانکاری دەکات بۆ کوشـتنەکە و کوشتنەکە بە هۆکارێکی دەرەکی رووی نەدا ئەوا هاندەرەکە هەر سزا دەدرێت بە سزایەک کە نیوەی سزا ئەسڵیەکە بێت .

— مادەی ٤٠٨بڕگە ٢ حالەتی زەرفی مشـەدەدی داناوە بۆ هاندان و و ئاسـانکاری و هاندانی منداڵ و هەرزەکار بە خۆکوشـتن یان هەوڵی خۆکوشتن .

—تشـریعاتی کوردستان: لە یاسای ژمارە ٤٢سالی ٢٠٠٤ هەستاوە بە هەموار کردنی مادەی ٤٠٨ ی یاسای سزادانی عێراقی جگە لە و حاڵەتانە شـتێکی دیکەی بۆ مادەکە زیاد کردووە کە ئەویش (تسبب فی الانتیحار) واتە هەر کەسـێک هۆکار بێت بۆ خۆکوشـتن ئـەوا تاوانبارە کە ئەمەش شـتێکی باشە مشـرعی کوردسـتانی بیری لێکردۆتەوە چونکە زۆرینەی حالەتەکانی خۆکوشـتن لە کوردسـتان بە تایبەتتر خۆکوشتنی ئافرەتان کەسـێک هۆکارە لە خۆکوشـتن و پالنەریانە چ هاوسەر یان کەسوکار لە پشت خۆکوشتنی ئافرەت بوونی هەیە.

—لە یاسای توندوتیژی خێزانی ژمارە ٨ ساڵی ٢٠١١ لە مادەی دووهەم بڕگەی یەکەم خاڵی دەیەمدا هاتووە کە خۆکوشتن بە کاریگەری توندوتیژی خێزانی بە تاوان داناوە و سزای بۆ داناوە کە زۆربەی حاڵەتەکانی هەرێمی کوردستان بە هۆی توندوتیژی خێزانییەوە روودەدات بەتایبەتی خۆکوشتن و خۆسوتاندن.

ئەڤساڵە ل سنوورێ قەزا ئاکرێ رێژا تون...

د هـەوا ١٦ رۆژیا بەرەنگاربوونا نەهێلانـا توندوتیژیێ دژی ئافرەتان کۆ سـالانە ل ٢٥ ێ نوڤمبر دهێتە گێران بۆ هەیاما ١٦ رۆژان لسـەر ئاستێ کوردستانێ ب گشتی و ل سنوورێ قەزا ئاکرێ بۆ ڤێ مەبەسـتێ چەندین چالاکیێن جوراو جۆر دهێنـە ئەنجامدان بۆ پتر هوشـیاکرنەڤەیا جڤاکی بەرامبەر ئافرەتان .

دڤـی واریدا بەرێـز موقەدەمـێ ماف محەمـەد ئەمین عەلی،بەرپرسێ نڤیسنگەها نەهێلانا توندوتیژیێ دژی خێزان و ئافرەتان ل ئاکرێ بۆمە روناهی بەردا سـەر وان روودانێن ئەڤساڵە ل سنوورێ قەزا ئاکرێ هاتیە تۆمارکرن .ب رەنگەکێ گشتی رێژا توندوتیژیێ ئەڤساڵە هەمبەر پار ساڵ کێم بوویە بەلێ د هەماندەمدا ئەو ئاریشـێن هاتیە تۆمارکرن ئاریشێن هەمە رەنگ بوونە،وزەلام پتر ل ئافرەتان توندوتیژیێ دروست دکەن، ئەڤسـالە پتریا ئاریشـێن توندوتیژیا خێزانی ناڤبەرا هەڤژینا دابوونە .

هەموو جۆرێن توندوتیژیێ هاتینە تۆمارکرن ل نڤیسنگەهێ بـۆ نموونە : ئـازاردان، خراب بکارئینانـا موبایلێ، گەف، خوسـوتن، سکسی، لێدان .بەرپرسێ سـەرەکێ و ژمارە ١

توندوتیژی دژ بە ئافرەتان لەناو شـــــاری هەولێر لەچ ئاستیکدایە؟

ئامـارەکان و ژمـارەکان پێمان دەڵێن کـە توندوتیژی بەرەو کەمبونەوە نیە و سـالانە ئەگەر جۆرێکیان کەمی کردبێـت لە بەرامبەریدا جۆرێکی دیکە رووی لەزیادبوون کردوە ئەگەرچی لە هەرێمی کوردستان یاسای تایبەتمان هەیە بۆ بەرەنگاربوونـەوەی توندوتیژی خێزان و دژ بە ئافرەتان بەڵام نەبۆتە ڕێگر بۆ کەمبونەوەی ئە و دیاردە کۆمەڵایەتیە. ئەوەی لێـرەدا ئاماژەی پێدەکەین ئاماری توندوتیژییەکانـی هەولێرە لە بـەرواری ١ی مانگی ئایار بۆ ٣١ی تشـرینی یەکەمی ٢٠٢٠ کە پشـت بەسـتراوە بە زانیارییەکانـی بەرێوەبەرایەتـی بەرەنگاربوونەوەی توندوتیـژی دژ بە ئافرەتانی هەولێر کە کۆی گشـتی (١٥٩٨)ە و زیاتر ئەم جۆرانەی تێدا تۆمارکراوە:

هەرەشـەکردن (٣٦٩)، لێدان (٣٩٠)، کۆمەڵایەتی (٦٣)، هێنانی ژنی دووەم (٢٢)، ناپاکی هاوسەر(٩٨)، نەگونجـان لەگـەڵ یەکتـر(٥٦)، ئابووریـی (٢٣)، لەشفرۆشـیکردن (٣)، مەشـروب خواردنـەوە (٢٨)، ونبوون (٦)، دەسـتدرێژی سێکسـی(١٥)، بەشودانی بەزۆر (٢)، تەقەکردن (١٠) و خۆکوشتن (٣)

راوێژکاری کۆمەڵایەتی ئیلهام سـەبری، سەبارەت بە ئاسـت و شـێوازەکانی توندوتیژی دەڵێت: توندوتیژی دیاردەیەکـی جیهانییـە ناتوانین بنبـڕی بکەین بەڵام بەهۆی هۆشیارکردنەوەی هەردوو رەگەز دەتوانین کەمی بکەینـەوە. هۆکارەکانی توندوتیـژی زۆرن: توندوتیژی جەسـتەیی وەکو لێدان، توندوتیژی قسـەی نەشـیاو، توندوتیژی سێکسی و توندوتیژی دەرونی ئەمانە هەموو دەگەڕێتەوە بۆ ناتێگەیشـتنی ئافـرەت و پیاو هەروەها ئایین و نەریتی کۆمەڵایەتی ڕۆڵی هەیە.

سەرەتا گرنگە تێگەیشتن لە خێزانەوە دەستپێبکات تا دەگاتە قوتابخانە و شوێنە فەرمییەکان، بۆ نمونە لە ناو خێزان نابێت کچ بە پلە دوو حیسابی بۆ بکرێت. دیسان لە خێزان نابێت کەسـی سـێیەم تەداخول بکات، ئەمە هەموی دەگەڕێتەوە بۆ ناتێگەیشـتن لەنێوان ئەندامانی خێـزان کە بۆ ئەم هۆکارەکانـە دەگەڕێتەوە (جیاوازی تەمـەن، ئیهمال کـردن، درۆکردن، جیاوازی ئاسـتی خوێنـدن، بێ متمانەیی و خراپی باری ئابووری) ئەمانە هەمـوو هۆکارن و دەبێتە هـۆی هێنانی ژنی دووەم یان ناپاکی هاوسەری، بەداخەوە هەندێک کات ئافرەتان وەک تۆڵەیەک لە هاوسەرەکانیان پەنا بۆ کاری هەڵە دەبەن، دەکرێت ئەو هاوسـەرانەی لەیەکتر حاڵی نابن باشـترە جیاببنەوە وەک چارەسەرێک بۆ کێشەکانیان نەک دواتر توشی هەڵەی گەورە ببن .

پارێزەر بێخـاڵ عەبدوڵا بۆچوونی وایـە لەبەرئەوەی توندوتیـژی دیاردەیەکە لە کۆمەڵگـە جۆراوجۆرەکاندا بوونی هەیـە بۆیە توێژینەوە و بەدواداچونی زۆریشـی لەبـارەوە کـراوە چ لە لایەن توێـژەران و کۆمەڵناس و

هەر کردەوەیەکی توندوتیژی کە بەهۆی جۆری توخمی مرۆڤەوە ئەنجام دەدرێت و زیانی جەستەیی یان سێکسی یان دەروونی یان ئازاری ئافرەتانی لێدەکەوێتەوە لە نێو ئەوانەشدا هەرەشەکردن لە ئەنجامی دانانی کردەوەیەکی لەم جۆرانە یان زۆرکردن یان بێبەشکردن و زۆرە ملێیان لەئازادی یان لە ژیانی گشتیدا بێت یان ژیانی تایبەتی

دەرونناسانەوە یان لەلایەن ڕێکخراوەکانی تایبەتمەند بە مافەکانی مرۆڤەوە.

هەر کردەوەیەکی توندوتیژی کە بەهۆی جۆری توخمی مرۆڤەوە ئەنجام دەدرێت و زیانی جەستەیی یان سێکسی یان دەروونی یان ئازاری ئافرەتانی لێدەکەوێتەوە لە نێو ئەوانەشدا هەرەشەکردن لە ئەنجامی دانانی کردەوەیەکی لەم جۆرانە یان زۆرکردن یان بێبەشکردن و زۆرە ملێیان لەئازادی یان لە ژیانی گشتیدا بێت یان ژیانی تایبەتی.

مەرزیە حسێن

ـــدوتیژیێ هەمبەر پارساڵ کێمبوویە

محەمەد ئەمین عەلی

زەلاٌم و ژمـــارە ٢ ئافـــرەت بووە،ئامار ب گشـــتی هەمبەر پارساڵ کێم بوونە .

یاسا سنورەک بۆ توندوتیژیێ دانایە تایبەت بۆ کۆشتنێ کـــۆ ب رەنگەکێ بەرچـــاڤ کێم بوویە د گـــەل دا هەموو جۆرێن دی سزایەک بۆ هاتیە دانان ئەڤ چەندە بۆیە ئەگەر توندوتیـــژی کێم بیـــت ژلایێ زەلاٌمان ڤە، بـــۆ ڤێ مەرامێ ئەڤساڵە چۆ یاسا نەهاتینە هەموارکرن.

شیما مستەفا

توندتیژیا دەرونی زیدەتر لی هاتیە ژ یا جە ستەیی

١٦روژیا بە رهنگاریـــا توندوتیژی دژی ئافرەتێ ل هەموو سالەکێ ل ٢٥ نوڤمبر دهێتە کرن دڤان ١٦ روژا دا چەندین ســـمینار و وورکشوب و بە رنامێت جودا جودا دهێنە پێشکێشـــکرن بو هشـــیارکرن و پاراســـتنا ئافرەتـــێ لدور فی چەنـــدێ (رايد فواز احمد) ئە فســـەرێ ڤەکولینێ ل نڤێسینگەها زاخو یا توندوتیـــژی بومە باس ل ئەڤ ســـالە کر لدور توندوتیـــژی دژی ژنێ ل زاخو. ئەگەر بە روارد بکن دگە ل ئەڤ ســـال و سالا باشتر توندوتیژی بەرەڤ زێدەبونێ یە ئەگەرێ ســـەرەکی بو هندێ دزقریت قەیرانا دارایی و ئابوری و مەعنە وی دزڤریت.

بـــارا پتـــر توندوتیـــژی ژلایێ زەلامـــی بو ژنێ دهێتـــە بکارئینان ج جە ســـتەیی بت یان دەرونی بـــت توندوتیژی پەیدا دبت ژ ئـــە گە رێ زیدەبینا تورێن جفاکی و ئامیری تلفون ب رێکێن نە دروست ئاریشە پتر لی دهیت نافبە را هە ردوو هە فژینا دا. وە ک قەدەغە ژی ئەڤ ئاریشە پەیدا بینە.

لڤێرێ بارا پتر ئاریشە زیدەتر بوینە دناڤ خێزانێ دا بونموونـــە کور بو بابی یـــان بو دەیکێ، کچ بو بابێ ژ بەر میراتی چونکە رەوشا نوکە جارەک دی ئـــەڤ بابەتێن میراتی گە رم تردد لێکریە. زور جار حالەت مە هەنە یێن دەرونی ژ بەر نەبینا بنگەهەک دەرونی ل زاخو و لدویڤ بریارا دادوەری ئەو کەسە دهێت زیندان کرن. هە ر دیســـان لدور یاسایی و چ یاسە بهێتە راستڤەکرن ئەفسەرێ ڤەکولینێ (محمد عگید)دبیژت یاســـا ٧ خیزانێ زور هاریکار بیە بو زور ئاریشـــا کو هاتنە چارەسە رکرن بە لێ گەلەک حالەت نە گریدێدایە بو توندوتیژی فە بەلێ د هێن نـــک مە و دهیتە تومارکرن چونکە هندە ک یاســـا هەنـــە دگە ل کومە لگە ها نوکـــە ناگونجت.د ڤان ســـالێن بوری دا بارا پتر توندوتیژیا جە ســـتەیی کێـــم بیە بەلێ یا دەرونی پتر لێ هاتیە حالە ت هە بینە کو زەلام ب رێکا دەرونی ئافرەتێ د ئێشنت ل فێری ل دیف بریارا دادوەری دهێتە زیندان کرن یان ســـزا دان. نە چاڤدێری کرن لسەر هێلێن تەلەفون و تورێـــن جڤاکی قتر خێزان هاتیە هە لوەشـــاندن چونکە پتریا ســـیم کارتان نـــە تومارکرینە بناڤێ خودانی. گەف یان توهمە بو هندەک خێزانا دروست کرینە و ژیک جودابونە. پتریا جودابوون و ئاریشە چێدبن دناڤبەرا هەڤژینێن تەمەنێ وان دا دژیێ ١٨- ٣٠ سالی. ئەڤە ژی بو وێ چەندێ دزڤریت د قوناغا نیشـــانیێ دا ماسک دهاتە بکار ئینان هە می تشت نە ب درســـتی دەست پێ دکر. ئەڤە دبتە ئەگەرێ هندێ ژیکفە ببن.

یـــا گرنک دبێژم رێکخراوێـــن ئافرەتان پتر رۆلێ خوە ببینن د هشـــیارکرنا جڤاکی دا و تایبەت هەر دوو رەگـــەز چونکی تا نوکە هنـــدەک کەس هەنە نزانـــن توندوتیژی چیە یان ئافرەت نزانت مافێ وێ چیە، و دێ چەوا ســـەرەدەریێ لگەل ئاریشـــا من ئەگەر هاتن پێشاهیا وێ.

محمد عگید

رايد فواز احمد

> **بارا پتر توندوتیژی ژلایێ زەلامی بو ژنێ دهێتە بکارئینان ج جە ستەیی بت یان دەرونی بت توندوتیژی پەیدا دبت ژ ئە گە رێ زیدەبینا تورێن جفاکی و ئامیری تلفون ب رێکێن نە دروست ئاریشە پتر لی دهیت نافبە را هە ردوو هە فژینا دا. وە ک قەدەغە ژی ئەڤ ئاریشە پەیدا بینە**

هێلین میدیا

ژیان بـــێ ئافرەت نەستەمە

فەزیلە شۆرش

ئافرە ت دینامۆی ژیانە وهاوبە ش وشە ریکێکی گرنگە لە دروستکردنی خێزان و وولاٌت بـــە تایبەتی لە م کاتە هەســـتیارە ی کوردســـتان ، بۆیە رێزگرتنی ئـــە رکە ، ئافرەتی کـــورد بە ئە وپەڕی لێهاتوییـــەوە بەردەوامە لە درێژەدان بەخەباتی نەتەوایەتی و کۆمەڵایەتی.، خەبات بۆ بەرەنگاربوونەوەی توندوتیژی دژبە ئافرە تان خە باتێکی کۆمە لایە تیە بۆبنیاتنانی وولاتێکی پێشـــکەوتوو شارستانی، پلٌلپشتی ئە م خەباتە ئەرکی سەرشانی هەر مرۆڤێکی ئازادیخواز و روناکبیـــرە ، بـــە لام نەک تەنیا هە ر لە چوار چێوە ی قســـە، بە ڵکو بە کرداریش.

بێگومان توندوتیژی لە کۆمەڵگا پەیوەســـتە بە ئاســـتی هۆشیاری کۆمەڵگا و کە لتوور و روشـــە نبیریی خەڵک ، پە یوە ندییەکی راستەوخۆشی هەیە بە مافی مرۆڤ بە گشتی و مافی ئافرە تان بە تایبەتی ، رۆژانە لە هەموو جیهان بە شـــێوازی جیاواز پێشێلی بە مافی مرۆڤ دەکرێت ،ئە م پێشلکارییە بوویتە بناغەی توندوتیژی بە تایبەتی بەرامبەر ئافرەتان؛ جەســـتەیی و جنسی و دە رونی و بە شـــدارینە کردنی ئافرە ت بە رێژە یە کی یە کســـان لە پرۆســـە ی سیاســـی و ئابوری و بە ر تە ســـک کردنی ئازادی ئافرە ت ، بە داخە وە سە ربـــاری ئـــە م نا داد پە روە رییە بەرامبە ر ئافرە ت ، کێشـــە کۆمەڵاتیەکانی کۆمەڵگە قوربانیە هەرە ســـەرەکییەکانی ئافرەتـــە بە تایبە تی لە کۆمەڵگەی کوردی، رۆژانە دەبینین کە ئافرەتان یا خۆیان دەکوژن وە یان دەکوژرێن (کە زۆر جار نزیکترین کە سیان پێی هەڵدەستێت) .

ئافرە ت دەتوانی بە ناســـینی مافەکان و ئەرکەکانی خۆی بە شێوەیەکی ســـەردەمیانە خەبات بۆ یە کســـانی و ئـــەم توندوتیژیانەی کـــە بەرامبەری دەکرێت بکات و بارودۆخەکە بگۆڕێ ، روون و ئاشـــکرایە کە خەباتی پرسی یەکسانی خەباتێکی هە ستیارە بۆ کۆمەڵگەیەک کە پیاوسالاری زاڵە بەسەریدا، کۆمەڵگەی پیاوســـالار وا هە ست دە کا کە لەدژی ئە و کار دە کرێ بۆ لە دە ست ســـاندنەوەی ئەو سالارییەی کە هەیەتی، هەســـت دەکا ئافرەت دە بێتە مەترسی، ئە وە ی گرنگە ئافرەت دەبێ بە بەردەوامی خەبات بۆ یەکسانی لە کار و هە لی کار و ژیان و ئازادی هەڵبژاردنی هاوسە ر و ئازادی بیر و بۆچوون ودادپەروەری و سەلامەتی جەستەیی و دە روونی و پشتگیری یاسایی بکات، هاولاٌتی بوونی یەکسان بکاتە بنەمای هێز و توانای بۆ تێکۆشان وخەباتی.

تونـــد وتیـــژی کارێکی تاڵ و هە نـــاوو دڵ هەژێنەرە، ئە گـــە ر بمانەوێ جیهانێکـــی بێ توندوتیـــژی و پڕ لە تەباییمان هەبێ، دەبێ لە هەنگاوە ســـە رەکیەکانە وە دە ســـت پێبکە ین کە ئەویش پـــەروەردەی منداڵە لە خێزان و قوتابخانە ، لە پاڵ ئەمیش پشـــتگیری یاســـا و دەوڵەت وحکومەت گرنگ و پێویستە بۆ کارکردن لەسەر چەسپاندنی یەکسانی لە کۆمەڵگە لەهە موو بوارە کانی ژیان تا مافی تا کەکانی تیا پارێزراو بێت .

بـــە داخە وە توندوتیژی دیاردەیەکی جیهانیـــە و لە هە مووچینەکان دێتە پێش، نابێت چاوپۆشی لێ بکرێت، نابێ هیچ مرۆڤێک توندوتیژی لەگەڵ بکرێت، زۆربـــەی وولاتانی جیهان لە ٢٥ نـــۆ ڤەمبەر رۆژی جیهانی بەرەنگاربوونەوەی توندوتیژی دژ بە ئافرە تان تا ١٠ دیسەمبە ر رۆژی مافی مرۆڤ دە ست بە کەمپینی رێکخراوەی (UN Women، Orangr The Wor)

کـــە هە موو چالاکیەکانیان تەرخان دکەن بـــۆ بنبرکردنی توندوتیژی دژ بە ئافرە تان و نەمانی هیچ ئاستەنگێک بە رامبەر ئازادی ئافرەتان.

هەروەک وولاٌتە پێشکە وتوو سەقامگیرەکان ، ئارامی و سەقامگیری ئافرەت لە کوردســـتان رۆڵێکـــی گرنگی هەیە لە ئارامی و ســـەقامگیری کۆمەڵگە لە کوردســـتان، بۆیە پێویستە فشار بخرێتە ســـەر هەموو جومگەکان و هەموو پێکـــەوە کار بکـــە ین بۆ بنبـــر و کەمکردنی توندوتیژی دژ بـــە ئافرەتان لە کۆمەڵگەکەمان.

لە هێلینەوە

– بـە پێی ڕێکخراوی تەندروسـتی جیهانی لـە هەر ١٨ چرکـەدا ئافرەتێک ڕووبەڕووی توندوتیژی دەبێتـەوە، هەروەها ئامارەکان ئاماژە بۆ ئەوە دەکەن کە لە هەر ٣ ئافرەت لە جیهاندا ئافرەتێک ڕووبەڕووی توندوتیژی جەسـتەیی یان سێکسی دەبێتەوە لە لایەن ئەو کەسەی دەیناسێت، خۆشی دەوێت، یان متمانەی پێی هەیە.

– "سـارا عومـەر" وەک کچـە کوردێک لـە ١٨ ئەم مانگە لە شـاری کۆپنهاگن لە وڵاتی دانیمارک خەڵاتـی ئەدەبی "لۆریاڵی زێرین"ی پێدەبەخشرێت،"سـارا" یەکەمین نووسەرە کە پاشخانێکی کوردی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاستی هەیە و پێشـتریش بە کەسێک کە هەڵگری ئەو پاشـخانەیە نەدراوە،"سارا عومەر " لە بواری نوسـین دەڵێ: هیوادارم ئەم خەڵاتە شـتێک لە ئومێد و باوەڕ لەناو ئەو کـچ و ژنانەدا بچێنێت، کە وەک من لە ڕۆژگارێکدا بێدەنگ و بێکەسـایەتی کراون، بەڵام بەپێداگرتن لەسـەر تەسلیمنەبوون و لەسـەر بەرەنگاربوونـەوە، دەبنە خاوەنی دەنگی خۆیان. دەنگێک، کە دەشـێت دنیا بیبیسێت و دانی پێدابنێت.

– بـۆ یەکەمجار کچێکی کـورد بە نێوی "ڕەز گـەردی" لە بـواری مافەکانی مرۆڤ خەڵاتـی نێونەتەوەیی وەدەسـت دێنێت و وەک کەسـایەتی کاریگـەری نیوزلەندا لە بـواری مافی مرۆڤ دەناسـرێت، ئەو کچە خەڵکی شاری هەولێرە و ئێستا لە نیوزلەندا دەژی و ئەمسـاڵ بڕوانامـەی دکتۆرای لە زانکـۆی هارڤاردی ئەمەریکـی وەرگرتووە، "ڕەز گـەردی" وابریـارە لە گـەڵ تیمێکی پارێزەرانی نێودەوڵەتی سەردانی کوردستان بکات، بۆ لێکۆڵینەوە لە کۆمەڵکوژی داعش کە بەرامبەر کوردانی ئێزیدی ئەنجامدراوە

– بـە پێـی هەواڵێـک کە لە سـایتی بـاس نیـوز بـڵاو کراوەتـەوە، گروپـێ شاخەوانی"بەرانان" کە تایبەتە بە خانمانی دەربەندیخـان چەند مانگێکـە دامەزراوە و تا ئێستا چەند گەشـتێکی شاخەوانیان بۆ ناوچە شـاخاوییەکان ئەنجامـداوە و کاتی گەشتەکانیشان بە ڕەچاوکردنی باروودۆخی ئافرەتەکان ڕێکخستووە.

– لـە وادەی نزیکبوونەوە لـە هەڵمەتی بەرەنگاربوونـەوەی توندوتیـژی دژ بـە ئافرەتـان، ڕۆژی هەینـی لە شـاری کەلار سێ برا خوشکی خۆیان هەڵدەواسن تا ئەو کاتـەی دەخنکێت، بە پێـی ئەو ڕاپۆرتەی لـە ڕووداو بڵاو کراوەتەوە ئـەو ئافرەتە لە دایکبووی سـاڵی ١٩٩٤ و ماوەی ٧ سـاڵە ژیانی هاوبەشـی پێکهێنـاوە و خاوەنی ٣ منداڵە وبە هۆی هەبوونی کێشـەی نێوانیان لـە هاوسـەرەکەی جیابۆتەوە،لـە دوای ئەنجامدانـی ئەو تاوانـە تۆمەتبارەکان بە پێی مادەی ٤٠٦ دەسـتگیرکراون و لە ژێر لێکۆڵینەوەدان.

ئا: نەسرین حەسەن

ئامارەکانی توندوتیژی لە دەوروبەری سلێمانی چیمان پێدەڵێن؟

سـاڵانە ئامـار و ڕێژەی توندوتیـژی گۆرانکاری بەسـەردا دێت، لە شـوێنێکەوە بۆ شـوێنێکی دیکە بەپێـی ژینگەی کۆمەڵایەتی و هۆشـیاری تـاک ئەو ڕێژەیە دەگۆرێت. ڕێژەی توندوتیژی لە دەوروبەری سلێمانی واتە لە شارو شارۆچکەکانی دەرەوەی سـلێمانی جیاوازی لەگەڵ ناو شـاری سـلێمانی هەیـە، لەهەمانکاتـدا لەناوچەکانی دەرەوەی سلێمانیش لە شوێنێکەوە بۆ شوێنێکی دیکە جیاوازی دەبیندرێت. ئەوەی لێرەدا ئاماژەی پێدەکەین ژمارەیەک لەو شـارۆچکانەی دەرەوەی سـلێمانین کە لەڕێگـەی ناوەندەکانـی یەکێتی ئافرەتانی کوردسـتانەوە بەدواداچونیان بۆ کراوە و ئامادەکراون.

لە شـاربازێر توندوتیژی دژ بە ئافرەتان بۆ ئەمسـاڵ ڕێژەکە بۆ ٣٪ کەمیکـردووە و بەم جۆرەیە:

یەک ئافرەت خۆی کوشتوە بەهۆی نەخۆشی دەروونیەوە بەڵام دوو ئافرەت بەهۆی کێشـەی خێزانیەوە خۆیان سوتاندوە.

لە سـنوری عەربەت ڕێـژەی توندتیژی رووی لە زیادبوون کردووە و ئەو کەسـانەی ڕووبەڕووی توندوتیژی دهبنەوە تەمەنیان لەنێوان (٢٥-٣٤) ساڵیدایە.

لە تاسـڵوجە و بەکرەجۆ کوشتن و خۆکوشتن نەبـوە بـەڵام توندوتیـژی هەبـوە و سـکاڵا تۆمار کراوە. بە هەمان شـێوە لە شـارۆچکەی پیرەمەگرون کوشـتن، خۆکوشتن و خۆسوتاندن نەبووە بەڵام سکاڵا تۆمار کراوە نزیکەی ٥٠ سکاڵا تۆمار کراوە و بە بەراورد بە ساڵی ڕابردوو ڕێژەکە کەمی کردووە.

لـە سـنوری دوکان و گوندەکانـی، ڕێـژەی توندوتیژی بەم جۆرە بووە:

٥٢ ئافـرەت لەلایـەن باوک، برا و هاوسـەرو کەسـوکارەوە توندوتیژیـان لەگەڵ کـراوە. ١٠ ئافرەت لێیاندراوە، ٦ ئافرەت لەماڵ دەرکراون، ٥ ئافرەت خۆیان کوشـتوە، ٣١ ئافرەت توندوتیژی دەروونیان لەگەڵ کراوە.

هەروەها ئاماری توندوتیژی بەرامبەر ئافرەتان لە ناحیەی خەلەکان و گوندەکانی بەمجۆرەیە:

١٧ئافرەت لەلایەن خیزانەکانیەوە توندوتیژیان بەرامبەر کراوە.

٤ ئافـرەت کۆتاییان بەژیانـی خۆیان هێناوە بەخۆکوشتن یان خۆسوتاندن.

١٣ ئافـرەت لێیـان دراوە یـان توندوتیـژی دەروونیان لەگەڵ کراوە.

هەروەها لە سنوری شارۆچکەی قەرەداغ ڕێژەی توندوتیـژی بەمجۆرەیە: خۆکوشـتن ٣ ئافرەت، کوشـتن ١ ئافـرەت و توندوتیـژی ٢٨ حاڵەتی جیاواز بوە و بە بەراورد بە ساڵی ڕابردوو ڕێژەکە کەمیکردووە.

شنۆ نوری، سەرپەرشتیاری پەروەردەیی سێ هۆکار بۆ توندوتیژی دژ بە ئافرەتان دەست نیشان دەکات و دەڵێت: پیاوسـالاری لـە کۆمەڵگەدا، نزمی ئاستی ڕۆشـنبیریی تاکەکان و هەڵچوونی زۆر لەتاکەکاندا.

لە کۆمەڵگەی پیاوسالاری هەمیشە پیاو خۆی بەکەسی یەکەمی خێزان دادەنێت واتە دەرچوون لە قسـەی بەلایەوە شتیکی زۆر سەختە هەربۆیە پەنا دەباتە بەر ئازاردانی دەروونی و جەسـتەی خیزانەکـەی یان کچەکـەی. یاخود بەهۆی نزمی ئاستی ڕۆشنبیری، بەناوی کلتور و دینەوە هەموو خۆشـیەکانی ژیان لێ قەدەغـە دەکرێت هەر لە هەڵبژاردنی خۆشەویستێک و هاوسەری دوارۆژەوە و نەتوانیـی دەربرینی هەسـت و سـۆزەکانی و گەلێک شـتی تر هەمووی بقـەو قەدەغەیە . یاخـود خودی ئافرەت قسـەی نابەجێ بۆ ئافرەتێکی تر درووسـت

> **خێزان، کۆمەڵگە و ژینگە، کاریگەری ڕاستەوخۆیان لەسەر سروشتی مرۆڤ هەیە وئەم پاڵنەرە وائەکات مرۆڤ ڕەگەزپەرست بێت وبە مرۆڤی پلە دوو سەیری ئافرەت بکەن**

دەکات و دەبێتە هۆکار بۆ کوشتنی ئافرەتەکەی دیکە.

هەندێ پیاو کە دەبینن خیزانەکانیان کەسێکی سـەرکەوتون وە خۆیان ناتوانن بگەنە ئاسـتی خیزانەکانیـان و پەنا دەبەنەبـەر توندوتیژی جا دەروونی بێت یان جەسـتەیی بۆئەوەی هەمیشە بەخێزانەکانیان بڵێن هەر من سـەرکەوتووترم تۆ مێینەیت و ناتوانیت سەرکەوتووبیت.

سەبارەت بەهۆکاری توندوتیژی دژ بە ئافرەتان پارێزەر سۆما عوسمان دەڵێت: پێویستە بتوانین بەسـەر کێشـەکانی خێزان زاڵ بیـن بۆئەوەی لەنێوان ئەندامانی خێزاندا هیچ جۆرە توندوتیژیەک ڕوونەدات و ژیانێکی خۆش بنیاد بنێن.

دەبێت فێربین کەبەشـێوازێکی جیاواز بەدوای ژیاندا بچین، دەبێت هاوسەران بۆزاڵبوون بەسەر کێشـەکانیاندا پەیوەنـدی نێوانیـان بەهێـز و پتەوبکەن لەکاتێکدا هیـج ڕێگایەک نیە بتوانێت ئەو کێشـانە چارە بکات بەئاسـانی کە لەنێوان هاوسـەراندا ڕوودەدات. پێویسـتە ئەوڕێگایانـە ئەنجام بدرێت کـەوادەکات لەنێوان هاوسـەران هیـج توندوتیژیەک ڕوونـەدات و ژیانێکی خۆش و ئاسـودەیان هەبێـت. دەبێت فێربـن پێکەوە ئاشتی و سـازان بکەن و بەشێوازێکی گونجاو و مەنتیقی گفتوگۆبکـەن، دەرفەت بەیەکدی بدەن بۆ بەسـەربردنی کات لەگەڵ یەکتر و زیاترگرنگی بەیەکتر بدەن. لەکۆمەڵگەدا ئەم کارانە وا دەکات ڕێژەی توندوتیژی دژ بە ئا فرەتان کە م بکات.

شـەیما عەزیـز، توێـژەری کۆمەڵایەتـی بۆچوونـی وایـە کـە ڕێژەکە زۆر زیاتـرە لەوەی بـاس دەکرێت و ئافرەت زۆرتـر توندوتیـژی بەرامبەرئەکرێت، بەڵام ئافرەتان ناتوانن بچنە دادگا یان سـەنتەری بەرەنگاربوونەوەی توندوتیـژی چونکە دڵنیانین لـەوەی پارێزراو ئەبن چونکە وا هەسـت دەکەن پاش ماوەیـەک ئەیاندەنـەوە بەخێزانەکانیان و دەترسن توشی کێشەی گەورەتر ببنەوە.

هەندێک هۆکاری وتوندوتیژی یان پاڵنەر هەیە وایکردوە ڕێژەکە زیاد بکات:

– هـۆکاری ئابووری کە سـەرچاوەی ژیانە خراپی بـاری ئابووری هۆکارێکە بۆدروسـتبونی کێشـەی خێزانـی سەرکێشـی بۆتوندوتیـژی ودەرئەنجامەکەی ئەبێتە خۆکوشتن .

– خێـزان، کۆمەڵگـە و ژینگـە، کاریگـەری ڕاستەوخۆیان لەسەر سروشتی مرۆڤ هەیە وئەم پاڵنەرە وائەکات مرۆڤ ڕەگەزپەرسـت بێت وبە مرۆڤی پلە دوو سەیری ئافرەت بکەن .

– خراپ بەکارهێنانی تۆڕە کۆمەڵاتیەکان کەبە شـێکی زۆرلە ئافرەتان بوونەتە قوربانی دەستی تۆرە کۆمەڵاتیەکان کە بەچەکی سپی ناوبراوە بۆ لە ناوبردنی ئافرەت .

– ڕاگەیانـدن دەوری باڵای هەیە کە هەندێکیان بە بێ ئیتیکی پیشەیی کار ئەکەن.

– بێهێزو لاوازی وئیرادەنەبونی ئافرەت بەخودی خـۆی هەندێکجـار ئەوەنـدە بێ هێـزە متمانە بەخود ناکات ئەمـەش ئەگەڕێتەوە بۆ کۆمەڵگە ئەوەندەیـان پێوتوە تۆئافرەتـی وەک پیاو نیت وایان لێکـردوە نەتوانێ کێشـەی خۆی بۆکەس باس بکات وچارەسـەری بـکات، وایان لێکردوە ئەوئافرەتە گەرکێشـەیەکی هەبوو واهەست بکات چارەسەر ئەوەیە خۆی بکوژێت بۆئەوەی ڕزگاری بێت .

– هۆکاری سیاسی، ئێمە بەردەوام لەجەنگداین لەناوجەنـگ لەدایکبویـن وگەورەبویـن ئەمەش وائەکات مرۆڤ شەڕانگیزبێت و کاریگەری لەسەر دەرونی ئافرەت هەبێت.

هێشوو دارا

ناسک سەعید
Nask.saeed@helinmedia.org
شەیما مستەفا
Shayma.mustafa@helinmedia.org